

Skandinavisme og kjærlighet

Sagadramaet *Olaf Digre*

Liv Blikrud

Forestillingen om den heroiske norske middelalder, med Norgesveldet, statsdannelsen og kongemakten som det mytologiske sentrum, har spilt en betydelig rolle i den norske nasjonsbyggingen (Aavitsland 2006 s. 29). I denne prosessen har Olav den hellige inntatt en viktig plass, både teologisk, ideologisk, ikonografisk og litterært. Et eksempel på det siste er *Spelet om Heilag Olav* av Olav Gullvåg, som er et fast innslag i den årlige olsok-feiringen på Stiklestad. Flere diktere har latt seg fascinere av fortellingen om Olavs *vita*, hans liv og død. Blant dem er Welhaven, Bjørnson, Per Sivle, Johan Bojer, Sigrid Undset og Vera Henriksen (jf. Blikrud 2009). Siste skudd på stammen er Tore Skeie med fortellingen *Hvitekrist* (2018). For kuriositetens skyld kan det nevnes at også Jens Bjørneboe lot seg friste. Han arbeidet i mange år på et drama om Olavs indre kamp og ville skildre en «tragisk kongeskikkelse». Bjørneboe var opptatt av «den merkelige kjensgjerning at hva Olav ikke oppnådde gjennom sitt liv, det lykkedes ham gjennom hans død» (sitert i Rem 2009 s. 498-499). Han kalte

Olavs-dramaet «den største oppgave jeg har forsøkt meg på» og forestilte seg det som «sitt selveste livsverk» (sitert i Rem 2009 s. 516). Dramaet ble fullført i 1958, men det ble av forlaget ansett for gammeldags og ble ikke antatt.¹

Et annet bortglemt verk om helgenkongen er A.O. Vinjes *Olaf Digre. Drama i fem Acter* (1927). Med dette stykket gjorde Vinje et forsøk på å skrive seg inn i samtidens nasjonalhistoriske dramatikk. Hans litterære ærgjerrighet hadde nemlig vokst etter at han hadde hatt suksess med verket *Diktsamling* (1863).² Han begynte nå å sammenlikne seg med Bjørnson og Ibsen. Begge hadde gjort lykke med sine middelalder-dramaer, hvor de benyttet det historiske stoffet til å kaste lys over politiske forhold i samtiden. Hvorfor skulle ikke han kunne gjøre det samme? Vinje fullførte dramaet i 1864 og leste det opp for Welhaven, som frarådet utgivelse.³ Dermed kom det ikke med i Vinjes samlede skrifter. Han satte heller ikke sitt navn på manuset, men tok vare på det. Dramaet ble utelatt fra Olav Midttuns utgivelse av Vinjes *Skrifter i Samling* i 1926, men i 1927 kom det ut på Cappelens Forlag med Midttun som utgiver.⁴ Slik befinner dramaet seg både utenfor og innenfor Vinjes *oeuvre*. Imidlertid kan dramaet sies ha en viss biografisk interesse. *Olaf Digre* må ifølge Vetle Vislie tas med i «ei Livsskildring, fordi det viser oss hva slags tanker dikteren gjorde seg om den «megtuge Rørsla, som daa var paa sin Høgd, Skandinavismen» (Vislie 1890 s. 202). Men vurdert som dramatisk verk får *Olaf Digre* – i den grad det blir nevnt – negativ omtale. I det lille som er skrevet om det sies det at det faller fra hverandre i enkeltstående tablåer, at Vinje er dårlig til å skildre personer og at han ikke gjør seg i det store format (Vislie 1890 s. 202-218; Vislie 1929 s. 166-175).⁵

Dette har virket skjerpene på min nysgjerrighet. Er dramaet virkelig så dårlig? Svaret er både ja og nei. Det er ikke av høy litterær kvalitet. Det har åpenbart svake sider når det gjelder

dramaturgi og personskildring, men på sitt vis er det likevel et verk som gavner og fornøyer. Innholdsmessig byr det på en lett-fattelig og enkel fremstilling av viktig norgeshistorie, og det er ikke uten underholdningsverdi. Etter mitt skjønn fungerer det best i et par komiske scener og i enkelte replikker som glimter til med verbal humor og ironi – ironien er allerede på plass i tittelens uærbødige kallenavn på hovedpersonen. Disse stiltrekkene peker inn mot en satirisk grunnholdning som kommer på tvers av dramaets høytidelige innhold, og som gjør det vanskelig å ta stykket helt på alvor. Jeg slutter meg til Vislie, som skriver følgende i sin Vinje-biografi: «Det er mange av dei morosame og stemningsfulle Stykkje, som er gode; noko reint meiningslaust er der sjølv sagt ikkje; men dei gode Stykkje er ikkje i stand til å lyfte heile Dramaet upp til Poesi» (Vislie 1890 s. 214). Jeg kan vanskelig se for meg *Olaf Digre* som et brukbart teaterstykke. Men det ville kanskje fungert som utendørs festspill ved Olsok-leite; som noe i retning av en lystigere variant av det tradisjonelle «Spelet om Heilag Olav» på Stiklestad.⁶

I det følgende vil jeg gå inn på særlig tre spørsmål: 1) Hva slags drama er *Olaf Digre*? 2) Hva slags bilde av helgenkongen finner vi i teksten? 3) Hva var den politiske og litterære konteksten, og hva kan ha vært dikterens intensjon?

Hva slags drama?

Olaf Digre er et sagadrama på nynorsk, basert på enkelte sentrale deler av Olavssagaen i Snorres *Heimskringla*. Vinje hadde lest Snorre i Jacob Aalls oversettelse. Han beundret det gammeldagse og folkelige språket i oversettelsen, og kaller det i et brev til Paul Botten-Hansen et «uforlignelig Mønster» for god skrivemåte (Bull 1938 s. 137). Dramaet er dels i prosa, dels i bunden form, fortrinnsvis jambisk femtakter. Handlingen følger Snorre bit

for bit, og av og til legges det på en munter sidehandling. Vinje mente at historisk diktning skulle være korrekt. Han var kritisk til den dikteriske frihet han fant i Bjørnsons og Ibsens historiske dramaer, senest i Ibsens *Kongsemnerne* (1863), og han satte seg som mål at hans drama skulle være mer sannferdig enn deres. I *Olaf Digre* gjør han koblingen til Ibsen eksplisitt, idet han lar stykket åpne med følgende sceneanvisning: «Kongehallen i Sarpsborg, nokot meir gamaldags enn Kongshallen i Bergen fraa 'Kongsevnerne' (sic!)». (Vinje 1927 s. 7)

Vinje har lagt *Olaf Digre* storslagent opp med en rolleliste på 35 *dramatis personae*, hvorav hele fem er islandske skaldar.⁷ Dertil kommer hirdmenn, hærmenn, treller, folkemengde, etc. Tiden som skildres er Olavs siste år før slaget på Stiklestad, mens han arbeider for å ta tilbake makten i Norge. Handlingen utspilles over et vidt område: Første akt i kongehallen i Sarpsborg, andre akt i kongehallen i Uppsala, tredje akt i den svenske Thorgny Lagmanns hall i Uppsala og utendørs på Uppsalahaugen, fjerde akt først utendørs ved Konghelle (norsk by i Bohuslän), dernest hos Ragnvald jarl i Vestgötaland. I femte akt foregår handlingen først ved hoffet i Gardarike (Russland), så på Stiklestad om morgenen før selve slaget.

Det er karakteristisk at *Olaf Digre* ikke er holdt i en strengt klassisk dramastil, men snarere i Shakespeares friere dramastil, som åpner for overraskende innslag, sidehandlinger, humor og parodi, drastiske scener og grovt språk. Dette er høvelig stil for en dikter som Vinje, som ikke kan ta spøk for spøk og alvor kun alvorlig. I *Andhrimmer* skriver han: «Under det dybe Alvor ser man Parodien lette Forhenget tilside, og under den lette Spøg hører man Alvorets dybe Klokketone» (Bull 1938 s. 136). Som vi husker fra *Ferdaminni*, ser han det parodiske under den høytidelige kroningen av kong Carl XV i Trondheim. Gro Steinsland sier det slik: «I møte med kongen og hans følge velger reporteren

Vinje hoffnarrens rolle fremfor hoffreporteren, og det blir en sann svir» (Steinsland 2018). I *Olaf Digre* er det skaldene som mest kan minne om hoffnarrer. Særlig gjelder det i en farsepreget scene hvor Sighvat skald skjemter og støyer med den kvikke tjenejenta Gunlaug. Hun er «ei Gjente med Sprak og Spenn», sier skalden og forlover seg med henne på flekken (Vinje 1927 s. 85). Denne scenen finnes ikke hos Snorre.

Vinje beundret det store registeret i Shakespeares scenespråk. Vaudeviller kan man spille på dansk, skrev han, men Shakespeares ord må klinge som øksehugg eller skjelvende vårvinder (Bull 1938 s. 137). I *Olaf Digre* er det både øksehugg og skjelvende vårvinder, idet handlingen følger to sammenfallende spor eller diskurser, én for krig og én for kjærlighet. Plottet går ut på at Olaf og hans tilhengere skal få den krigerske svenskekongen, som også heter Olaf (Olof), til å love Norge fred ved at han gifter bort datteren sin, Ingjegjerd, til Olav Haraldsson. De som er på den norske Olafs parti og går inn for denne strategien er hans høyre hånd Bjørn Stallare og den islandske skalden Hjalte Skjeggesson. Andre støttespillere er Ragnvald jarl av Vestgötaland og hans hustru Ingebjørg, søster til Olav Tryggvason.

Politikk gjennom fyrstelige giftermål har alltid vært en velkjent strategi, men her er det ikke snakk om et kongelig fornuftssekteskap. De to unge er i Vinjes drama allerede forelsket og gir poetiske uttrykk for sin kjærlighet. Problemet er at svenskekongen har lagt den norske kongen for hat. Som Snorre skriver i *Olavssagaen*:

Kong Olav Svenske la slikt hat til Olav Haraldsson at ingen skulle ha lov til å nemne han med rette namnet hans så kongen hørde på. Dei kalla han «den digre mannen», og dei ga han mange vondord når dei talte om han. (*Snorres kongesoger. Soga om Olav den heilage* 1963 s. 52).⁸

Etter en del forhandlinger lover svenskekongen å gi datteren sin til Olaf Digre. Men han bryter snart dette løftet og gifter Ingjegjerd bort til den russiske fyrst Jarisleif (Jaroslav av Novgorod), som er en viktigere politisk alliansepartner enn Olaf Digre. Han må nøye seg med svenskekongens uekte datter Astrid.

Dette maktspillet går hardt inn på kjæresteparet Olaf og Ingjegjerd. Men så tar de seg sammen og oppfører seg som moderne mennesker. Etter at Ingjegjerd er blitt dronning av Russland, er de fortsatt gode venner, og Olafs uekte sønn Magnus⁹ leker med de russiske kongebarna. Sett i lys av vår egen tids liberale kongelige livsformer virker Vinje på dette punkt ikke bare tvisynt, men også fremsynt.

Men dronning Ingjegjerd har ikke glemt kjærligheten til ekskjæresten Olaf Digre. Før han går til slaget på Stiklestad, gir hun ham en fane som symboliserer fred, både den fred for landet som kan bli utfallet av Olafs strid og freden i hans eget sinn. Ingjegjerd frykter at Olaf kan falle i kampen, og han svarer henne meget høvisk:

Aa nei, eg enno er i beste Aar.
 Det meste ugjort er og eg er sterk,
 Eg kjenner paa meg at mit Maal eg naar.
 Ein Mann ei døyr før han har gjort sit Verk.
 Men godt det var, mi kjære Ingjegjerd,
 som tidt eg her har sagt, at ei dit Liv
 vardt bundet til so uvist eit, som mit,
 men at Du her kan vera slik ei Dronning
 med fagre Born og med ein kjærleg Mann.
 Eg takkar Gud, for Du slik Lagnad fann. (Vinje 1927 s. 94)

Før kampen ser han i en drøm hele landet stige frem. Det er et syn så gripende at han må gråte, og på dette grunnlag erklærer biskop

Grimkjell ham for hellig. Så toner dramaet ut med Thormod Kolbrunarskalds kamprop til Olafs krigere tidlig om morgenen 29. juli 1030:

D'er Dag! D'er Dag! Up, up maa alle Mann
 (dei som liggja spretta up)
 Hver ein lyt nøyta seg, so fort han kan.
 I dag maa alle træla tungt og vaka;
 for snart vil Hogg i Hjelm, og Brynjar skaka.
 Vi Kongen verja maa med Magt og Mod;
 for godt han løner os, og er so god,
 so god som enno ingen Munn har mælt,
 og heile Landet vil han gjera sælt.
 No gjelder det, at ingen Mann er veik,
 men hogg og slær som Hrolf i Hildurs Leik.
 Ja, hver af os i dag fær annat finna
 enn drikka Vin og kyssa fagre Kvinna.
 (Teppet faller) (ibid s.106)

Som vi hører, vil skalden oppildne kongens menn ved å minne dem om den store fornalderhelten Rolf Krake. Skalden maner dem til å elske krigsrusen (Hildurs Leik) like høyt som elskovsrusen (drikka Vin og kyssa fagre Kvinna). Her krysser de to diskurser hverandre, krigen og kjærligheten.¹⁰

Hva slags bilde tegner dramaet av Olav den hellige?

I hovedtrekk samsvarer Vinjes Olav med Snorres europeiske kongeideologi: Den som skal vinne kongemakten i Norge, må ha Gud med seg. Et europeisk kongedømme var et kristent kongedømme,

og en konge i middelalderen var konge av Guds nåde. Som Jon Gunnar Jørgensen skriver: «Olavs kongstanke var altså et dobbeltprosjekt: kristning og kongemakt. I fortellingen blir disse to trådene flettet sammen til én» (Jørgensen 2011 s. 123). Slik er det også hos Vinje. Hans Olaf Digre føler styrken og makten fra sin forgjenger, Olav Tryggvason, som i en drøm hadde oppfordret ham til å reise tilbake til Norge og ta i arv det riket som Gud hadde gitt ham. Slik beskriver Olav sitt guddommelige kall:

Min Draum det var, fraa eg vardt vaksen Mann,
 at gjera Norge til sit eget Land,
 og vera for den hvite Krist ein Tolk
 og gjera Folket til eit kristnat Folk.
 Eg leid for det, og vist fær lenge lida.
 Eg streid for det, og lenge fær eg strida. (Vinje 1927 s. 11)

Olav viker ikke fra sitt kall. Han lar seg ikke friste av materielle goder. Bl.a. avslår han den russiske kongens tilbud om å bli i Russland og få stor rikdom og innflytelse der. Han velger å kjempe for sitt kongerike mot en stor overmakt, og han sammenlikner seg selv med Bibelens kong David, som kjempet mot Goliat.

Mens Olaf er klippefast i troen på Hvitekrist, er det flere av skaldene i stykket som fremdeles stoler på Odin og Tor: De er riktig noen «Fritenkjarar», mener stykkets lavkomiske munk og korser seg. (ibid s. 97–98). Thormod Kolbrunarskald er skeptiker: «[F]or det veit alle, baade eg og Du / at den som ei kan tenkja lett kan tru». (ibid s. 100) Men Thormods last er begjæret etter penger og gull. Han hyller vikingenes plyndringstokter som har gjort Norge til et rikt land. Nå er han redd for at kristningen skal gjøre slutt på plyndringene og gjøre landet fattig:

Daa verdt det ute med det Norske Land,
 og det maa misse Rikdom, Ros og Magt,
 og liva som ein annan kristen Saud,
 og eta Graabeinsild og Havrabraud.
 Ved Vikingskap vardt stor den Norske Gut:
 Han livde fint og sende Kongar ut.
 Til Land han foor som sat i kristnad Fred,

og slog som Ørnen lukt paa Haren ned,
 og saa mot Hausten kom han heimatt sjølv
 med Flesk og Mjøl og Malt til Jole-Øl,
 med fine Klædi, heile Kista full,
 og Mynt og Ringar af det beste Gull. (ibid s. 103–104)

«Ein heidning er Du Thormod, trass din Daap», sier Olaf strengt til skalden, som svarer slik:

Men endaa like trugjen Mann mot deg;
 For af dei alle er Du endaa best.
 D'er graatt i graatt ikring meg Aust og Vest. (ibid s. 104)

Til tross for sine dyder er Olaf Digre ingen stor kristen helt. Vinje har gitt sitt bilde av ham en komisk-erotisk vri. Når Olaf stadig går til messe, er det fordi han er forelsket: «Forelskede Folk ere altid gudelige», sier skalden Hjalte Skjeggesson (ibid s. 13). Men det er Olav Tryggvasons søster Ingebjørg, konen til Ragnvald jarl, som representerer den sunne fornuften i stykket. Den er feministisk. Hun skjønner at Olav Haraldsson trenger en kone og at ekteskapet er en god skole: «Du verdt ikke rett klok, før Du er gift» (ibid s. 25).

Stykket bærer bud om at Vinje har tvilt, både på Olavs kongekall og hans hellighet, men ikke på det norrøne *språket* Olav

talte, et språk som ble talt og forstått i hele Norden. Vinje hadde et uærbødig forhold til religion. Han var lite tiltalt av Olavs katolske tro. Men han var begeistret for den katolske middelalderkirkens bruk av «Landsens Maal», og han syntes det var flott at de katolske prestene, som nylig var kommet til Norge, holdt på lære seg gammelnorsk. I *Dølen* skriver han:

Soleids ses det af ‘Diplomatarium’, at den sidste ‘katholske Erkebisp’ Olaf Engelbrechtson skreiv Norsk, medan Geble Pederson, hans lutherske Motstandare, skreiv Dansk. Den sidste norske Styttu vard rivi ned med Engelbrechtson’en.¹¹

Vinjes språkpolitiske talsmann i *Olaf Digre* er den islandske skalden Hjalte. Han hevder at Norge, Island og Sverige har det samme tungemålet, og at det nordiske folk er sterkt og fagert. Danmark blir ikke nevnt. Her kommer vi inn på dramaets kontekst og mulige intensjon.

Kontekst og intensjon

Av Vinjes korrespondanse med Norges statsminister i Stockholm, Georg Sibbern, fremgår det at han i 1863 hadde store dikterambisjoner. I et brev til Sibbern i desember skriver han at han holder på med et «større Arbeid». På dette tidspunkt bor han i Sverige hos sin bror, som var ølbrygger i Värmland. Der lever han som en «litterær Vagabond» og trives svært godt, ja på mange måter bedre enn i Norge (Vinje 1969 s. 167). Men han er bekymret for fremtiden. Han har søkt flere stillinger han ikke har fått, og hvis ikke han snart får en passende stilling, tenker han å reise til Amerika, for han kan jo engelsk. Kanskje han er for gammel (44 år) til å «begynne et Liv forfra igjen», men alt vil ellers bero på dette «større Arbeid som jeg har under Haand» (ibid. s. 168).

Dette arbeidet er med all sannsynlighet *Olaf Digre*. Statsminister Sibbern inviterte nå Vinje til Stockholm, og vinteren 1864 deltok han i elegante selskaper sammen med kong Carl og prins Oscar. Prinsen hadde skrevet dikt. Vinje roste diktene hans, og han forærte både kongen og prinsen sin *Diktsamling*. Han ble gjenstand for stor oppmerksomhet, også av de unge sosietetsdamene, som fant ham åndfull og interessant. Han gjestet dessuten universitetet i Uppsala, der han ble feiret med en supé og fremstod som en ivrig unionsvenn. Vinje er tilbake i Kristiania våren 1864 og fullfører *Olaf Digre* i løpet av sommeren. Det stunder nå mot femtiårsmarkeringen av foreningen mellom Norge og Sverige, og det var Vinjes håp at *Olaf Digre* skulle spilles på teatret på selve jubileumsdagen for inngåelsen av unionen, som var 4. november. Men siden Welhaven hadde vendt tommelen ned for stykket, ble det ikke noe av. Imidlertid ville Vinje hylle unionen på annet vis, han ville holde foredrag om Sveriges fortrinn og fortjenester. Det ble holdt i Universitetets festsal tre dager før 50-årsfeiringen. Vinje hadde planlagt å holde en serie foredrag, men det ble – av uvisse grunner – bare med dette ene.¹²

Foredraget hadde tittelen «Sverike og de svenske Forhold sammenlignede med de tilsvarende hos os», og artet seg som en lovprisning av storebror i unionen (Vesaas 2018 s. 321). Vinje roser Sverige som et moderne foregangsland: Det ligger langt foran Norge på de fleste områder, ikke bare i jordbruk, industri og samferdsel, men også i de nye vitenskaper som darwinisme og bibelkritikk. Ikke minst beundrer han de moderne svenske damene, som er språkmektige og fører seg med stil. Dette i motsetning til de norske damene. De er nok trauste og greie, men mangler det han kaller «Sprett og Sprak og Spenn».¹³ Vinje trekker også linjene bakover: Sverige er et gammelt land med en rik adel, og at den svenske adel har sete i nasjonalforsamlingen er et gode for begge land i unionen. Konklusjonen er at Norge

må skjerpe seg og lære av Sverige. Vi må slutte å leve på «national Borg». Det er på tide å løse inn de patriotiske vekslere med «Kronur og Løvur og Olafs-bilur paa» (Vesaas 2018 s. 322). Men, understreker han, Sverige kan også lære av Norge, som har en større flåte og en bedre distriktspolitikk.¹⁴ Budskapet i talen er at unionen må styrkes og videreutvikles i retning av en moderne helstat. På dette punkt er Vinje optimistisk. Det kan komme noe godt ut av de gamle motsetningene mellom Sverige og Norge, sier han, for «det er den beste Egg og den beste Sprett i det Sverdet, som er sveiset saman av sunderbrotne Klingar» (Vesaas 2018 s. 322). Og nettopp denne setningen finner vi igjen i *Olaf Digre*, i en samtale om den store fredsplanen for Norge og Sverige. Den føres mellom svenskekongens datter Ingjegjerd og skalden Hjalte. Skalden har tro på at fredsplanen vil kunne lykkes, om enn ikke med det første. Til kongsdatteren sier han: «Om dei første Planar stranda koma dei andre so myket betre fram. Det Sverdet er best, som er sveitsat saman af sunderhogne Klinger». (Vinje 1927 s. 51)

Vinjes jubileumsforedrag vitner om at han i 1864 var en ivrig tilhenger av unionen mellom Sverige og Norge. Etter min oppfatning er det kanskje også mulig å tolke hans intensjon med *Olaf Digre* i en tilsvarende unionsvennlig retning.¹⁵ Dialogen mellom Ingjegjerd og Hjalte om den fremtidige freden mellom de to land kan tyde på det. Og siden Vinje ville ha stykket oppført på selve jubileumsdagen for unionen, må det vel ha vært fordi han mente det egnet seg som et bidrag til feiringen. Men det spørs om et drama som både forkynte Norges uavhengighet og fremstilte svenskekongen som en maktsyk despot, ville ha forhøyet feststemningen.

Året 1864 var ikke bare et jubileumsår for unionen. Det var først og fremst det året da Danmark ble angrepet av et overmektig Preussen og led et forferdelig nederlag. Som kjent gikk hverken

Sverige eller Norge inn for å hjelpe Danmark i denne kampen. Protestene mot de unnvikende svenske og norske styresmakterne og følelsen av solidaritet med den danske «Broder i Nød» ble båret frem i sterke ordelag av Ibsen og Bjørnson. Bjørnson hadde selv tenkt å melde seg til krigstjeneste, men han var for nærsynt til å bli soldat. Men ikke bare Bjørnson og Ibsen – så å si alle de norske dikterne var skandinavister og deltok i den kraftige protesten. Nå anså de skandinavismen som tapt. Det var den også. Som Olav Vesaas skriver: I slaget på Dybbøl «drukna skandinavismen i dansk blod» (Vesaas 2018 s. 325). I dette viktige spørsmålet om nordisk solidaritet gikk Vinje på tvers av den norske intellektuelle opinionen. For det høstet han liten ære, både i samtid og i ettertid. For krigen i 1864 var i sannhet en krig mellom David og Goliat, men med den forskjell at det nå var David som tapte.

Noter

- 1 Et to siders fragment av stykkes avslutning er bevart. Det viser at teksten var på 106 sider og at det til slutt handlet om Tore Hund, som i denne versjonen var den første til å erklære Olav for hellig (jf. Rem 2009 s. 542).
- 2 *Diktsamling* ble utgitt i 1863, men det står 1864 på tittelbladet. Den fikk særlig god kritikk i Danmark, som ble gjengitt i Morgenbladet og Aftenbladet (Vesaas 2018 s. 314-315).
- 3 Om den gjensidige sympati mellom Welhaven og Vinje, se Welhaven (1992 s. 463).
- 4 Manuskriptet til skuespillet finnes i to utforminger, en kladd og en renskrift. Utgaven er «prenta nøgie av etter renskrifti», skriver Midttun (Vinje 1927 s. 108).
- 5 Vislies karakteristikk går igjen i Vesaas (2018 s. 327-328). Stykket er så vidt nevnt hos Sørbø (2017 s. 39). I Vinje-biografien fra 1890 behandles dramaet mer utførlig enn i biografien fra 1929.
- 6 Om Bjørneboes Olavs-drama som mulig olsokspill, jf. Rem (2009 s. 541).
- 7 Kong Olav skal ha hatt vanskeligheter med å styrke lojaliteten til stormennene med personlige vennskapsbånd. «Det virker som om hans nærmeste venner var de islandske skaldene han samlet rundt hoffet.» (Langslet 2002 s. 43).
- 8 «Digre» er blitt oppfattet som et nedlatende kallenavn, men Olav skal selv ha likt det godt, for det betyr ikke feit, men staut og tettvokst.
- 9 Magnus den gode, f. 1024, sønn av Olav Haraldsson og hans frille Alvhild.
- 10 Vinje lar skalden parafasere et par strofer i det gamle heldediktet Bjarkemål, som er en dialog mellom Rolf Krakes kjemper, Hjalte og Bjarke (jf. *Soga om Rolv Krake* 1962 s. 8-9 og 138-150). Takk til Klaus Johan Myrvoll for opplysninger.
- 11 Vinje var, sammen med Wergeland, blant de ytterst få 1800-tallsdiktere som viste interesse for den katolske kirke i Norge. Vinje var også en av de sjeldne lesere av *Katholsk Intelligensblad* (1859-1860). I *Dølen* skriver han anerkjennende

- om bladet og minner om at det er «fleire Katholikar i Europa enn Lutheraner» (sitert etter Gran 1993 s. 214; jf. Bliksrud 2009).
- 12 Det er delte meninger om fremmøtet. I følge *Morgenbladet* var foredraget godt besøkt, selv om Vinje talte på «Dølemaal», men Francis Bull hevder at Vinje fikk så få tilhørere at han snart måtte gi opp (Bull 1938 s. 159).
 - 13 «Sprett og spenn» er honnørord hos Vinje. I anmeldelsen av Ibsens *Brand* roser han Ibsens språk og vers, som flyter så naturlig, «ja, det er Tactslag, Sprett og Spenn i deim» (Nordahl 1993 s. 198) Jf. også ovenfor om den sprelske tjenestejenta Gunlaug: «ei Gjente med Sprak og Spenn».
 - 14 Vinje bruker ikke dette ordet, men skriver at nordmennene ikke deler opp gårdene sine like mye som svenskene (Vesaas 2018 s. 321).
 - 15 Vetle Vislie leser *Olaf Digre* som Vinjes protest mot Ibsens skandinavisme i *Kongsemnerne*: Mot Ibsens idé om et nordisk kulturelt og politisk fellesskap vil Vinje «halda fram Tanken um Norigs fulle Sjølvstende» Samtidig vil Vinje fremme Harald Hårfages nasjonale samlingsstanke, og han mente at «Olav den heilage var ein god tolk for baae desse Tankar». (Vislie 1890 s. 204). Vislie kommer ikke inn på Vinjes ønske om å oppføre stykket under jubileumsfeiringen for unionen.

Litteratur

- Bliksrud, L. (2009). «Høvding, helt og helgen – Olav den hellige i norsk litteratur». I: Bø, G. og Aabye, G. H. (red.). *Sjeleild mot elementer. Festskrift til Rolf Nyboe Nettum på 90-årsdagen 17. juni 2009*. Oslo: Novus forlag.
- Bull, F. (1938). *Norges litteratur. Fra februarrevolusjonen til verdenskrigen 1*. Oslo: Aschehoug.
- Gran, H. W. mfl. (red.). (1993). *Den katolske kirke i Norge fra kristningen til i dag*. Oslo: Aschehoug.
- Jørgensen, J. G. (2011). «Kristning og samlingsverk i Heimskrin-

- gla». I: Askedal, J. O. mfl. (red.). *Norrøne forvandlinger*. Oslo: Vidarforlaget.
- Langslet, L. R. (2002). *Våre konger. En vei gjennom norgeshistorien*. Oslo: Cappelen.
- Nordahl, H. (1993). «Eg storlo og las som i Feber... Da Vinje anmeldte 'Brand'». I: Langslet, L. R. og Rydne, J. (red.). *Villmann, vismann og veiviser. En essaysamling om A.O. Vinje*. Oslo: Cappelen.
- Rem, T. (2009). *Sin egen herre – en biografi om Jens Bjørneboe*. Oslo: Cappelen Damm.
- Snorres kongesoger. Soga om Olav den heilage* (1963). Oslo: Det norske Samlaget.
- Soga om Rolv Krake. Med Bjarkemål*. (1962). Overs. Eggen, E. Frøysadal. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Steinsland, G. (2018). Vinje og fjellet, *Klassekampen* 27. oktober, s. 16.
- Sørbo, J. I. (2017). *Nynorsk litteraturhistorie*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Vesaas, O. (2018). *A. O. Vinje. Ein tankens høermann*. Oslo: Cappelen Damm.
- Vinje, A.O. (1927). *Olaf Digre. Drama i fem acter*. Midttun, O. (utg.). Oslo: J.W. Cappelens forlag.
- Vinje, A.O. (1969). *Brev ved Olav Midttun*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Vislie, V. (1890). *A. O. Vinje*. Bergen: Boklaget ved Mons Litleré.
- Vislie, V. (1929). *Åsmund Vinje. Liv og diktning*. Oslo: Olaf Norlis forlag.
- Welhaven, J. S. (1992). *Samlede Verker*. (Bd. 5). Oslo: Universitetsforlaget.
- Aavitsland, K. B. (2006). «Middelalder og norsk identitet – litterære og visuelle eksempler på norsk mediealisme». I *Konsthistorisk Tidsskrift Årg. 75* (1), s. 38–49.